

MODRÁ

REVUE

kulturně politický měsíčník

1961

Ročník VII.

Leden - únor 1961.

Číslo 1 - 2

Vydává dr. Jan Beran s redakční radou
ROTTERDAM, Postbox 98

Naším čtenářům.

Po poněkud delší přestávce, zaviněné technickými potížemi, dostávají naši čtenáři do rukou Modrou revue ve formě značně pozměněné, jež je jistě příjemně překvapí. Modrá revue učinila další krok na cestě k svému technickému zdokonalení, obsahovému obohacení a rozšíření. Začali jsme skromně jako místní list pro krajany v Holandsku a pokračovali jako lidová revue kulturně politická, jež pronikla do všech zemí, kde žijí naši krajané. Nepochybujeme, že v nové úpravě bude mít úspěch ještě větší a že se stane koncentračním bodem všech myslících krajanů, nechť žijí kdekoliv, že bude účinným strážcem národních kulturních i politických tradic našeho lidu.

Modrá revue bude i nadále ve snaze soustředit všechny národní a demokratické síly vyhýbat se veškeré úzce pojaté stranické politice v exilu. Podle Tyršova příkazu nechceme sloužit osobám nebo stranám, ale národu jako celku. Sloupce Modré revue budou i nadále otevřeny autorům nejrůznějších směrů a názorů, pokud mají co říci, dovedou to říci a pokud jejich orientace není protinárodní a protidemokratická. Získání tiskařského zařízení nám umožní uskutečnit starý sen: vydávat v důstojné úpravě a ievné ceně knihy, jež by byly užitečné exilu dnes a později i národudoma.

Přechod na tisk znamená ovšem, že jsme se značnými finančními obětmi museli pořídit zařízení nejmodernějšího druhu. To si vyžádalo hmotných nákladů, jež by jinak zajistily vydávání Modré revue v její dosavadní úpravě na několik let. Nemáme subvencí, jimiž oplývají některé exilní podniky a jsme plně odkázáni na osobní obětavost členů našeho vydavatelského a redakčního okruhu a na pochopení a podporu se strany našich čtenářů. Toto pochopení a tato podpora mají pro nás dnes mnohem větší ifiležitosr ne? kdy před tím. Nehodláme ani v budoucnu vymáhat

Rozmluva s Dr. Stefanem Osuským.

Před svým návratem do Washingtonu, po okružní cestě po Evropě, Dr. Štefan Osuský poskytl rozhovor vydavateli Modré revue Dr. Beranovi, který mu předložil následovně otázky.

Dr. Beran: "Jaký byl účel Vaší cesty a jaké jste z toho nabyli zkušenosti?"

Dr. Osuský: "Chtěl jsem vstoupit v osobní styk s institucemi, které se zahývají organisováním svobodného světa a speciálně Evropy.

Byl jsem na schůzi Mezinárodní komise juristů v Ženevě, na shromáždění Evropské Rady ve Štrasburku, na konferenci parlamentářů Severoatlantické organizace patnácti států, na konferenci Západní Evropské Unie, na konferenci UNESCO a na Mezinárodní konferenci o Sovětské politické válce konaných v Paříži. Měl jsem příležitost mluvit s vedoucími činiteli různých národů a zúčastnit se porad s africkými delegacemi, které se zúčastnily výroční konference UNESCO."

Dr. Beran: "Jaký význam přikládáte činnosti těchto institucí pro budoucnost Československa?"

Dr. Osuský: "Jsem přesvědčen, že sjednocení Západní Evropy povede ku sjednocení celé Evropy a tím i k osvobození Československa. Není vůbec myslitelné, že by Evropa zůstala rozdělena tak že by zůstala polovina svobodná a druhá v totalitárním otroctví. Bude to buď jedno, nebo druhé.

Dobře vím, že ti, kteří si nepřejí sjednocení Evropy, utěšují se rivalitou mezi evropským hospodářským společenstvím ŠESTI (Francie, Německo, Itálie, Belgie, Holandsko a Lucembursko) a sdružením pro volný obchod SEDMI (Velká Británie, Norsko, Švédsko, Dánsko, Portugalsko, Rakousko a Švýcarsko). Nutno mít na paměti, že národy sdružuje spíše neštěstí nežli štěstí. Francie, Německo, Itálie, Belgie, Holandsko a Luxemburk zažily krutý nacistický režim. Sjednocují se, aby byly hospodářsky a sociálně zdatné a nestaly se pokusem pro sovětské komunistické puče a tím pro novou válku.

Velká Británie, která v minulosti pěstovala s úspěchem politiku ro-

vnováhy na evropském kontinentě, nebyla po skončení druhé světové války psychologicky připravena a ochotna se úzce spojit s osudem kontinentální Evropy. Viděla svou budoucnost jedině ve spojení se Spojenými Státy, o něž se od skončení první světové války ucházela. Proto odepřela zúčastnit se společenství uhlí a ocele, atomické síly a společného trhu ŠESTI,

Vytvořila sdružení volného obchodu SEDMI, s okrajovými a neutrálními státy (Velká Británie, Norsko, Švédsko, Dánsko, Portugalsko, Rakousko a Švýcarsko), které ji politicky na Evropu neváží. Anglie nechtěla věřit, že národy Západní Evropy budou schopné vytvořit jednotu, nebo nevěřila, že by se Francie a Německo definitivně smířily a zapomenuly na minulost.

Kromě toho, Spojené Státy Americké, které byly proti své vůli zataženy do první a druhé světové války, berou dnes účast na vojenské obraně Západní Evropy (NATO). Do nedávna Amerika žila v přesvědčení, že je hospodářsky a politicky mimo nebezpečí. Události na Kubě, v Laosu a Kongu jsou na cestě vyvést ji z tohoto pocitu národní bezpečnosti. Čínský nápor v Laosu má za účel odříznout přístup Spojených Států a Anglie k surovinám a kovům v jihovýchodní Asii, které jejich průmysl bezpodmínečně potřebuje. Události na Kubě připravují komunistické revoluční hnutí v celé Jižní Americe, kde mají Spojené Státy svůj druhý pramen pro zásobování surovinami a kovy.

Pod heslem mírové hospodářské soutěže, Moskva se snaží rozvrátit jihovýchodní Asii a Jižní Ameriku a tím hospodářsky a politicky izolovat Spojené Státy a Velkou Británii. Dokud měly Spojené Státy a Velká Británie převážný politický vliv v Asii, Africe a Jižní Americe, měly volné pole pro obchodování a zásobování se surovinami a kovy. Toto pole jim chce Moskva a Peking uzavřít.

Jsem přesvědčen, že tak jako vojenské ohrožení Západní Evropy, v době Stalina, přimělo Spojené Státy a Velkou Británii sjednotit se se Západní Evropou ve společnou obranu (NATO), tak dnes, hospodářské a politické ohrožení Spojených Států a Velké Británie přivede je k hospodářské a politické soudržnosti se Západní Evropou. Západní svobodný svět má veškeré prostředky nejen se proti tomuto novému hospodářskému, sovětsko-komunistickému náporu ubránit, ale také získat si úctu a důvěru mladých, svobodných států Asie a Afriky. Toto je podmíněno dohodou, sledovat nejen stejný hospodářský a politický cíl, nýbrž také používat jednotné prostředky ke společnému cíli.

Sjednocování Evropy jest na dobré cestě a tím i osvobození Československa a celé Střední Evropy. Toto ovšem vyžaduje čas, velikou trpělivost a mravenčí, drobnou práci všech.

Uvidí-li národy Střední Evropy, že Evropa má budoucnost, že Západní svobodný svět má nejen veškeré prostředky ale i vůli společně bránit svou svobodu a kulturu, Západní Evropa bude mít takovou přitažlivost pro země za železnou oponou, že žádný komunistický režim je v otroctví neudrží.

Štefan Osuský

- - X - -

Sto let "Národních listů".

Před sto lety, na Nový rok 1861 vyšlo v Praze první číslo nového denního listu, jemuž bylo dopřáno hrát tak významnou úlohu v českém národním životě, že na několik desetiletí byly jeho osudy přímou součástí našich národních dějin. Jednou z podstatných českých tradic je, že noviny, ač jsou produktem hospodářské činnosti a nemohou žít ze vzduchu, nejsou prostým obchodním podnikem, jehož hlavním zájmem jsou hmotné zisky, ale že jejich chod nesmí být diktován hmotnými zájmy majitelů a redaktora. Jsou národním statkem, veřejnou institucí, sloužící národu a zásadám, k nimž se při svém vzniku přihlásily. A novinaření samo není zaměstnáním, ale důležitým veřejným úřadem, který v duchu přísné a nesmlouvavé tradice, vytvořené již prvními českými publicisty a vyvrcholené příkladem Karla Havlíčka Borovského, ukládá povinnosti, jejichž plnění česká veřejnost na českém novináři neúprosně, ale plným právem vymáhá.

Od "Krameriových c. kr. vlasteneckých novin" až k Havlíčkovým "Národním novinám" vede přímá cesta k "Národním listům", jejichž vzniku zde vzpomínáme. Dnešní generace, jež tyto noviny, potlačené nacisty a pak po dvou nebo třídenním vycházení za pražského povstání r.1945 i předúnorovou národní frontou, buď vůbec nezná, nebo je zná z doby, kdy již dávno překročily vrchol své slávy a svého vlivu a kdy - ač stále významné

a kvalitní - měly již soupeře s nimi úspěšně konkurující, si snad ani nedovede uvědomit, že byly doby, kdy tento deník byl skutečným mluvčím celého národa a kdy jejich slovo bylo pomalu zákonem. Od svého založení a zejména do skončení první světové války měly "Národní listy" v českém národním životě postavení tak dominující, že až do prvních dob republiky byly všechny ostatní později vzniklé listy jimi úplně zastiňovány.

"Národní listy" se zrodily jako čin české oposice proti habsburskému poloabsolutismu a národnostnímu útisku. Velmi brzy se z mluvčího českého nacionalismu staly i mluvčím rodící se české svobodomyslnosti. Daly vznik onomu kulturnímu a politickému hnutí, jež bylo obecně nazýváno mladočeštvím jako protiklad toho, čemu se přezdělo staročeštvím a jež nutno chápat mnohem širěji než jako pouhou politickou stranu, na níž bylo přeneseno označení "mladočeštvím". Daly vznik národní straně svobodomyslné, jež rázem ve volbách rozdrtila své odpůrce a po dlouhá léta byla skoro totální - i když ne ani z daleka totalitní - představitelkou národa.

(pokračování na str. 5.)

Ve dnech, kdy vzpomínáme stého výročí založení "Národních listů" sluší se vzpomenout také stého výročí narození muže, jehož jméno je nerozlučně spojeno nejen s posledními desetiletími onoho listu, ale i celé české politiky a budováním Československé republiky.

Dr. Kramář, vůdce národní strany svobodomyslné, pozdější čs. státoprávní demokracie a pak čs. národní demokracie a první ministerský předseda Československé republiky se narodil 27. prosince 1860 a od svého vstupu do politiky až do svého skonu byl jednou z nejvýznačnějších osobností našeho národního života.

Dr. K. Kramář.

Technické potíže, spojené s přechodem "Modré revue" na tisk, způsobily, že zhodnocení tohoto zasloužilého, ale tak ostouzeného a dnes tak neprávem zapomínaného muže budeme moci přinést až v příštím dvojčísle.
M.R.

Historie "Národních listů" je neodlučně a nesmazatelně spojena s dějinami českého národního života za posledních sto let jeho zápasu za existenci, rozvoj kulturní, politický a hospodářský i jeho úsilí o obnovu samostatného českého státu. Na několik desetiletí byly vůdčím orgánem národa a za tento úspěch platily těžkými oběťmi. Láska a důvěra národa jim vynesla nenávisť a krutou persekuci od rakouských úřadů. Censura řádila v jejich sloupcích a jejich redaktori byli vězněni a pronásledováni. Za první světové války byly úředně zakázány a tři z členů vydavatelstva a jeden člen redakce odsouzeni k smrti. Za druhé světové války byly "Národní listy" znovu zakázány, několik redaktorů a spolupracovníků uvězněno v koncentračních táborech a na popravišti skončil jeden redaktor a jeden stálý spolupracovník za věrnost národu. Za předúnorového režimu byly znovu zakázány a několik redaktorů a spolupracovníků posláno do vězení a koncentračních táborů

Nikdo nebude moci psát historii posledních sto let českého národního života, aniž by zhodnotil náležitě působení "Národních listů". Dnes však, když vzpomínáme slavného, doma zamlčovaného výročí, několik slov o tom, jak vznikly. Ačkoliv od roku 1848, kdy na trůn nastoupil císař František Josef I. byly národům habsburského soustátí přislibovány politické svobody, včetně svobody tisku, tisk zůstával pod nejpřísnější kontrolou úřadů a k vydávání novin bylo potřebí získat výslovné úřední povolení. I po pádu Bachova absolutismu odpírala vídeňská vláda dát takové povolení každému, kdo byl jen trochu v podezření že by mohl zaujmout nezávislé a snad dokonce i opoziční stanovisko. Česká veřejnost byla však krajně nespokojena s tehdejší deníkem "Čas", patřícím poslanci Krásovi, protože to byl list nestatečný a vůči vládě oportunistický. Když se nedalo získat povolení pro někoho známého, bylo potřebí najít úřadům dosud neznámou, ale národně pevně uvědomělou a spolehlivou osobnost, ochotnou vzít na sebe nebezpečnou oběť stát se vydavatelem nového deníku, což mohlo odvážlivce vést do hmotné zkázy a do kriminálu.

V bytě známého kulturního českého pracovníka průkopníka vzdělání žen Vojty Náprstka, sešli se přední činitelé národní společnosti. Byl tu nejslavnější český historik František Palacký, jemuž národ udělil čestný titul "otec národa". Byl tu pozdější vůdce národní strany, načas jednotné strany českého národa dr. F.L. Rieger, slavný přírodovědec Jan Evangelista Purkyně, spisovatel František Simáček, historik profesor E.Tonner a lékař a poslanec dr. Eduard Grégr. Radili se, kde nalézti takovou osobu. Na návrh prof. Tonnera rozhodnuto požádat Grégrova bratra Julia, právě rok před tím promováného doktora práv a toho času advokátního koncipienta ve Frýdlantu, aby se podějmul tohoto úkolu. Dr. Julius Grégr výzvě o-

chotně vyhověl, ať dobře věděl co to znamená. Požádal o koncesi na vydávání politického deníku a k svému velikému překvapení ji dostil 15. listopadu 1860. Ihned přesídlil do Prahy, vzdal se advokátní kariéry a do své smrti se věnoval řízení listu, jemuž dal jméno "Národní listy" a jehož první číslo vyšlo 1.ledna 1861. Protože koncesi považoval za majetek ne svůj, ale národní, postoupil ji do společného majetku vlasteneckému družstvu, jemuž v čele stáli František Palacký, dr. F.L.Rieger, dr. Brauner, J.E.Purkyně a W.W.Tomek.

Dr. Julius Grégr převzal před úřady za list všechnu odpovědnost jako první odpovědný redaktor listu, jemuž dal formát londýnských "Times". Po dlouhá léta vtiskoval listu jeho ráz a do dějin české žurnalistiky vchází vedle největšího českého politického publicisty Karla Havlíčka Borovského jako největší český šéfredaktor. Za první členy redakce získal Vojtěcha Běláka (Františka Simáčka), svého bratra Eduarda, Vítězslava Háška prof. Jeřábka, Jiljí Jáhna, dr. V.Svátka a Leopolda Zvonaře. Programové prohlášení, zaujímající většinu první strany, podepsali mimo jiné Fr. Palacký, dr. F.L.Rieger, dr. Brauner, dr. Trojan a dr. Pinkas, všichni tehdy uznávání vůdci národa.

Program, sepsaný dr.F.L.Riegrem, praví mimo jiné:

"Účel těchto novin jest napomáhati politickému a obecnému vzdělání národa našeho, aby vlastní silou dospěl ve spolku národů rakouských k oné ústavní samostatnosti, kteráž jedině může být hradbou naší národnosti, důstojným ohlasem naší minulosti..."

Program zdůrazňuje historické státní právo a pokračuje:

"Privilegií politických mezi občany nechceme... Stejná břemena, stejná práva, to i naše heslo..."

"Nechceme šlechtě odnímati titulův, ni práv čestných. Ale privilegií politických na základě, pouhého rodu přiznati jí nikdy nemůžeme..."

"Rakousko jen pod tou výminkou může býti svým národům milé a žádoucí, když na štítě.s dvojhavým orlem, jenž je spojuje, ponese ne olověný, všechny stejně, hnětoucí balvan vojáckého absolutismu, ale okřídleného genia společné svobody, bratrské součinnosti a vzájemné ochrany, kterýžto bude strážným jeho andělem..."

"Jako ve všem, žádáme svobody občanů též vzhledem vyznání náboženského. Žádáme svobody církve a neodvislosti její vnitřní správy od státu..."

"I židé jsou spoluobčané naši; my jsouce důslední vyznavatelé svobody občanské, chceme též plné občanské rovnoprávnosti Židů. Přejeme

si však též, aby splynuli s národem, v jehož lůně žijí, aby jeho snahy kulturní, jeho názory mravní a společenské přijali za své a zastupovali jich stejně s námi. Pak zajisté budeme jim netoliko právo občanské přáteli, ale budeme si jich vážit...

"Vzhledem literatury a vši činnosti duševní žádáme všem stejné svobody: chceme svobodu tisku celou a pravou, neporušenou ordonancemi, libovolnými koncesemi a policejním dobrým zdáním - svobodu tisku, chráněnou a obmezenou jediné zákonem, při níž odpovídá muž před soudem a před porotou spoluobčanův za slovo své.

Jako ruchu duševnímu žádáme svobody i ruchu hmotnému - hospodářství národnímu. Přejeme si, aby vláda dopřála všemožné volnosti výrobě statků a výměně jich, jsouc přesvědčena, že jednotlivci lépe se postarají o hmotný prospěch svůj, než jakékoliv celní a jiné tak řečené ochranné zákony, vynucující často poměry nepřirozené a leda jednotlivcům, nikoli však všeobecnstvu prospěšné. Nejlepší ochranný zákon výroby národní jsou uspořádané ústavy berniční, finanční, úvěrní, pak zabezpečení míru a řádu i samočinnosti občanů..."

"Vzhledem k národnosti, která je na ten čas nejmocnějším činitelem v životě státním, žádáme národnosti své ve všem veřejném životě oné cti a šetrnosti, která jí přísluší jako národnosti historické, jako národnosti většiny ve vlasti naší. Naše zásada je zásada rovnoprávnosti národní, kterou jsme roku 1848 vyslovili první a posud nezvratně zastávali až do konečného jejího vítězství. Avšak holým, jalovým uznáním principu se nespokojíme; my žádáme důsledné provedení jeho ve všem životě veřejném, ve školách a úřadech bez rozdílu a nepřipustíme, aby se nám z něho pod jakoukoliv záminkou utrhovalo. Přejeme si, aby školy naše vůbec byly tak zřízeny, aby každý vzdělanec u nás znal druhý jazyk zemský, neboť toho žádá udržení svornosti obyvatelů krásné naší vlasti a srozumění se naše netoliko mluvou, ale i soucitem a společným vlastenectvím. Přechody dosavadních poměrů budou obtížné. Přejeme si, aby se vykonaly bez urážky jedné i druhé národnosti zemské; k tomu třeba, aby chom vedeni byli duchem lásky a smířlivosti, aby Slované, kde toho zdar obecného dobra žádá dělali krajanům německým slušné koncese, pokud se to může státi bez újmy principu a Němci aby zas nekřičeli všude o přechvatech, kdekoliv se Cechové dovolávají svého práva i prakticky. Tak a jen tak zachová se svornost ve vlasti, která je nám i německým krajanům společná... a bohdá že i utěšenější budoucnosti dobýváti si budeme, nerušíce svornosti krajanové v této zemi, již Bůh stvořil tak krásným a ukončeným celkem a již bohdá žádná strana roztrhnouti nedovede..."

"My jsme Slované a milujeme slovanské soukmenovce své,.. Kdežto pak Němci na mnoze touží po spojení svém svazkem jednoho a téhož státu. nehledáme my takového politického splnutí s rodáky svými. Nechceme se naprosto zbaviti historické národnosti své, aniž opustiti jazyka od otců našich tolikerou láskou a ducha silou vychovaného, ani literatury a zvláštní vzdělanosti své první mezi slovanskými. Netajíme si, že poměry naše historické, kulturní a náboženské a tudíž i politické, sociální a kulturní potřeby naše jsou mnohonásob rozdílné od poměrův našich soukmenovců. To však nemá nám brániti, abychom nehověli vzájemnosti literární a kulturní s nimi, neboť víme, že jakož my jich milujem. nalézáme i mezi nimi, zvláště pak mezi nejmilejšími sousedy jihoslovanskými upřímné sympatie a že v tomto soucitu velkého Slovanstva je základ k pevné důvěře v konečné vítězství naše, kdyby chtěla Prozřetelnost národ náš navštívití zápasem, o němž nevíme, nečeká-li nás v budoucnosti..."

Programové prohlášení zdůrazňuje jednotu Cechů v Cechách a na Moravě, tehdy dosud zmítané separatismem a končí tímto sebevědomým závěrem:

"To jsou naše zásady, jež v "Národních listech" zastupovati hodláme. Co žádáme, je spravedlivé a Bůh sám je ochranou spravedlivých. Jinak důvěřujeme hlavně našim silám a kdo se sám neopouští, toho Bůh neopustí."

"Národní listy" se rázem staly mluvčím jednotné české strany a když politický vývoj vedl k roztržce, staly se mluvčím generace mladé, jež na čas pod jejím vedením zcela opanovala český národní život. Není zde na místě vylíčovat pestrou a slavnou minulost "Národních listů" za skoro plné století jejich zápasu, úspěchů i neúspěchů, jejich kampaní vyhraných a také i prohraných. Zde budiž jen konstatováno, že jim připadla vůdčí úloha v nejtěžších dobách českého politického zápasu o svobodu a národní existenci. A v době dr. Julia Grégra - a hodně dlouho i po ní - se kolem nich seskupil výkvět české tvůrčí inteligence. Sotva nalezneme v oné době jméno, významné v českém životě, jež by se nebylo alespoň po nějaký čas vyskytovalo v jejich sloupcích. Stručný, ale naprosto neúplný výpočet jmen nejznámějších a dodnes drahých každému českému člověku poví lépe o jejich významu pro národní život, než co jiného.

Do "Národních listů" pravidelně psali:

Karel Adámek, Jakub Arbes, Josef Barák, bratři Čapkové, K.M. Čapek Chod, Svatopluk Čech, Viktor Dyk, Gustav Eim, dr. Edvard Grégr, dr. Julius Grégr, dr. Ant. Hajn, Vítězslav Hálek, dr. Servác Heller, Ignát Hermann, Josef Holeček, Karel Horký, dr. J. Kaizl, dr. Jan Kapras, V.J. Klofáč, dr. Karel Kramář, Jaroslav Kvapil, J.S. Machar, T.G. Masaryk, Rudolf

Medek, dr. B. Němec, Jan Neruda, Arne Novák, Tereza Nováková, František Palacký, dr. Jaroslav Preis, J.E. Purkyně, dr. Lad. Quis, dr. Alois Rašín a dr. Lad. Rašín, dr. F.L. Rieger, dr. Miroslav Rutte, Karel Sladkovský, dr. Vávro Šrobár, V. Stech, dr. Miroslav Tyrš, Renata Tyršová, Božena Viková-Kunětická, Jaroslav Vlček, Jaroslav Vrchlický, Zikmund Winter dr. T. Zivanský a ovšem mnoho set jiných významných činitelů našeho kulturního, veřejného a hospodářského života.

Mohli jsme uvést jen zlomek seznamu, zlomek až nespravedlivě kusý. Ale všichni, ti jmenovaní i ti vynechaní, sloužili národu, každý svým způsobem, jak sloužily i "Národní listy". Přejde čas, kdy dílo "Národních listů" a jejich spolupracovníků bude po zásluze a spravedlivě ohodnoceno v exilu sluší si alespoň připomenout jejich vznik a existenci.

R. Kopecný

*
*

Fr. S. Procházka:

Sváteční exhorta.

Přemýšlej, jak a proč se stalo, svědomí zpytuj, nalezněš,
kde pravda byla pošlapána, a kde se nadýmala lež.

Čím dal ses žít uspávavě, a zda to bylo k životu,
ne k smrti tvé i té tvé země, zda k jásotu či skřípotu.

Občane, ztverdni ve svém právu a v jistotu změň naději,
že kolonisté z lánu širých v své věčné zášti zmizejí.

Vzpomínka slavná jde tvou myslí, a dál se nedáš, nedáš, vím,
staneš ty opět na své zemi, a co ti patří, bude tvým.

Přivedeš nové muž e k práci, promluví činy místo slov,
vymetou smet a na budovu nepuchřející vsadí krov.

(Úryvek z básně.)

"Nemůže-li býti pravda projevena bez pohoršení,
lépe jest přijmouti pohoršení,
nežli opustiti pravdu",

těmito slovy Mistra Jana Husa hájival se
dr.T.G.Masaryk před prvou světovou vál-
kou, když býval při své veřejné činnosti
- tehdy ještě jako poslanec a universitní
profesor - obviňován, že vyvolává pohor-
šení bezohledností, s kterou šel tou ces-
tou, kterou pokládal za správnou,- když,
jak se říkalo - "kácel modly".

Dr.Edvard Beneš a Sovětský svaz.

První světová válka skončila obnovením samostatnosti českého stá-
tu v podobě Československé republiky. Dvacetileté období svobody skon-
čilo dočasným zničením československého státu a začleněním historic-
kých zemí do "Třetí říše" Adolfa Hitlera a zřízením vazalského "Svobod-
ného státu slovenského". Válka, jež následovala, obnovila Českosloven-
skou republiku ve zmenšené formě, neobnovila však její svobodu, ale pod-
řídila stát nadvládě Kremlu a nastolila zprvu zastřené a pak nezastřené
panství komunistické strany.

Na všem tom měl dr.Edvard Beneš značný podíl. Jeho účast na obno-
vení české samostatnosti a vzniku republiky byla hodnocena mnoha histo-
riky a i když někdy přeceněna a obestřena legendami, jež umenšují záslu-
hy jiných činitelů, nikdo, kdo by si přál učinit si přesnou představu nena-
razí na valné potíže. Také o Benešově zahraniční politice, jež po dvacet
let trvání svobodné republiky byla skoro neomezeně svěřena jeho péči a
rozhodování, bylo toho napsáno mnoho, ač na kritické zhodnocení omylů a
neúspěchů této politiky si asi ještě velmi dlouho počkáme. Úhorem zcela
neobdělaným je zahraniční politika, již sledoval dr.Edvard Beneš po svém
opětném ujetí se úřadu presidenta Československé republiky za druhé svě-
tové války a jejímž výsledkem bylo podřízení Československa Sovětskému
svazu mezinárodně a komunistické straně vnitropoliticky.

Podmanění východní a střední Evropy Kremlem a nastolení komunis-
tických režimů v mnoha zemích původně příkře protikomunistických, je do-
sud předmětem mnoha polemik. Stále ještě postrádáme souhrnné kritické
zhodnocení, ač katastrofa některých států a její příčiny byly vypsány více

méně spolehlivě. Otázkou, jež dosud čeká na věcné zodpovědění je: byla tato katastrofa nevyhnutelná, byla způsobena omyly Roosevelta a Churchilla a veřejnosti v západních zemích, či ji zavinily chyby a omyly politických vůdců jednotlivých národů, jež přišly o svobodu, o niž se vedla druhá světová válka? Byly podmaněné národy do poroby vnučeny západními spojenci, či se vrhly slepě do propasti samy? Byla zde souhra mnoha činitelů? A jakých? Bylo to determinováno, či dalo se tomu zabránit?

Bylo by příliš odvážné, pokoušet se zde o celkový obraz a kritické zhodnocení tohoto osudového dění. Úkolem této studie je nastínit v hrubých rysech politiku, již sledoval dr. Edvard Beneš jako generální sekretář Československé národní rady v Paříži za první světové války, jako ministr zahraničí a prezident Československé republiky do Mnichova, jako člen pařížského Národního výboru a předseda Československého zahraničního ústředí v Londýně a pak jako hlava československého státního zřízení v zahraničí s titulem presidenta Československé republiky. A toto zkoumání se omezuje záměrně jen na jeho politiku vůči Sovětskému svazu a mezinárodnímu komunismu.

Dr. Beneš a intervence v Rusku.

První příležitost, při níž se mohla projevit politická koncepce dr. Edvarda Beneše, tehdy ještě generálního sekretáře Národní rady v Paříži, jež se později změnila v Prozatímní vládu československou v zahraničí, se naskytla při vypuknutí bolševické revoluce.

Rusko bylo pro československou zahraniční akci za prvé světové války nejdůležitějším polem působnosti. Ačkoliv diplomatická akce byla zahájena již při samém vypuknutí války ve všech zemích pozdější protiněmecké koalice a vojenské formace byly stavěny také v Srbsku, Itálii a Francii, pouze v Rusku již za carských dob získala jak diplomatická akce tak i akce vojenská největších úspěchů. Carský režim přislíbil hned v prvních měsících války Čechům obnovení jejich samostatnosti a vojenské formace na Rusi početností i datem svého zásahu do bojových akcí předstihly značně všechny ostatní. Úspěchy československé akce na Rusi razily cestu úspěchům československé akce v jiných zemích a sláva pozdějšího utkání československých legií s Rudou armádou usnadnila pozdější diplomatické úspěchy na Západě.

První ruská revoluce vystupňovala ještě význam československé akce na Rusi. Vláda knížete Lvova a profesora Miljukova byla československé akci ještě více nakloněna než režim carský a také následující vláda Kerenského po počátečním kolísání se po bitvě u Zborova, již se účastnila československá brigáda způsobem, který ji učinil elitním vojenským

útvarem v celé obrovské ruské armádě, plně nadchla pro formování co největších československých vojenských útvarů.

První setkání s bolševictvím.

Bolševická revoluce postavila československé vojenské formace, představující značnou vojenskou sílu, nedotčenou revolučním kvasem, před osudový problém. Mají po boku legální vlády, jež umožnila jejich formování a vyzbrojení, jež je financovala a dala jim legální status, pomoci obnovení pořádku a pomoci likvidovat vzpouru, dosud jen lokální, či mají se obrátit zády k svým příznivcům a k všemu, co se v Rusku děje, odejít z Ruska a ponechat je svému osudu? O to byly velké spory v politickém vedení, ale pařížská Národní rada - v níž Beneš měl důležité postavení - rozhodla pro neutralitu a odchod z Ruska.

Tato evakuace byla, jak známo, přerušena incidentem v Celjabinsku a zachycením telegramu Lva Trockého, který nařídil místním sovětům, aby československá vojska byla odzbrojena a rozložena. Došlo k slavným bojům na sibiřské magistrále a znova se objevila otázka: má československé vojsko na Rusi si vybojovat jen odchod ze země, v níž bylo formováno a vyzbrojeno, či má napomoci povalení bolševického režimu, dosud nijak pevně nezakotveného a ani z daleka nezajištěného a obnovit protiněmeckou frontu na půdě evropského Ruska? Pařížská Národní rada, Masaryk a Beneš proti Stefánikovi rozhodli pro odchod, který znamenal vítězství bolševické revoluce.

Boje mezi československými legiemi, jimž místně pomáhaly útvary nově se tvořící ruské armády a k nimž byly vyslány spojenecké vojenské mise, a mezi bolševickými Rudými gardami pokračovaly i po skončení první světové války. Konflikt o intervenci mezi prvním ministerským předsedou

u dr. Karlem Kramářem na straně jedné a prezidentem republiky dr. Masarykem a ministrem zahraničí dr. Benešem na straně druhé otravoval na dlouhá leta vnitropolitické poměry v Československé republice a vedl k odvolání dr. Kramáře z pařížské mírové konference. Koncepce Masaryka a Beneše o neintervenci převládla, Kramář se svými stoupenci zůstal v menšině a izolován. Koncepce intervence, pokud západní mocnosti byly ochotny pomoci nově se formujícím protibolševickým ruským vojskům, padla. Nikdo nemůže dnes říci s bezpečností, byla-li by se intervence zdařila. Bez československých legií byla neuskutečnitelná. Ruské protibolševické armády byly vyhlazeny, bolševická vláda se postupně zmocnila celého ruského impéria.

Československá zahraniční politika a SSSR.

Spor o intervenci přešel do politické historie, ale Československá republika byla přesto postavena před problém poměru ku komunistu a Sovětskému svazu hned na samém počátku. Vnitropoliticky se objevilo nebezpečí zbolševiování sociální demokracie, jež vedlo nakonec k rozštěpení strany a pádu Tusarovy vlády. Toto nebezpečí bylo celkem snadno překonáno. Vojensky se však objevila potřeba likvidovat se zbraní v ruce vpád maďarských bolševických vojsk na Slovensko. Pod vedením italských a francouzských generálů /legie i Ruska nebyly dosud ve vlasti/ se to podařilo. Zahraničně politicky se tu však objevil problém polsko-sovětský a rumunsko-sovětský. Za války polsko-sovětské zaujala československá vláda stanovisko neutrality, jež zabránila dovozu zbraní do Polska, což značnou měrou přispělo k vzniku trvale nepřívětivého poměru mezi Polskem a Československem, jež také značnou měrou přispěl k mnichovské katastrofě. Pokud pak šlo o Rumunsko, jež mělo se Sovětským svazem o hranice spor /Besarabie/, Československo zaujalo stanovisko neutrality a odmítlo tohoto svého pozdějšího spojence podporovat. I když byla založena "Malá dohoda", politika dr.Beneše zajistila, že vojenská podpora, garantovaná Rumunsku Československem, platila jen pro případ rumunského konfliktu s Maďarskem a ne se Sovětským svazem. Neúčinnost Malé dohody spočívala právě v tomto vyloučení nejpravděpodobnějších konfliktů, Československo odmítlo pomoci Rumunsku kdyby bylo napadeno Sovětským svazem a odřeklo se tak jeho pomoci pro případ, že by Československo bylo napadeno Německem. Analogické bylo ujednání s Jugoslávií.

Benešova koncepce usilovala o přátelské a srdečné styky se Sovětským svazem. Mnoho z jeho tehdejší nepopularity má svůj vznik v jeho snaze navázat se Sovětským svazem diplomatické styky a poskytnout mu uznání, i získat je od ostatních států pro vládu v Kremlu a přivést ji do Společnosti národů. Beneš s velkými nesnázemi a po prudkých vnitropolitických bojích prosadil, že se v Praze objevila nejprve sovětská obchodní mise a potom i sovětská diplomatická mise, stejně nesnadno pak, ale se stejným úspěchem razil Sovětskému svazu cestu do ženevské Společnosti národů a sjednal s ním spojeneckou smlouvu, jež se ukázala být stejně neúčinnou jako Malá dohoda.

První britský velvyslanec v Moskvě, jmenovaný po druhé světové válce labouristickou vládou, Maurice Peterson, který dávno před válkou působil jako podřízený diplomat na britském vyslanectví v Praze, píše o Benešově politice vůči Sovětskému svazu a jejích pohnutkách ve své knize "Both sides of the curtain" (Constable, London 1950) takto:

"Již tak dávno, v r.1924, v době Leninovy smrti ministr zahraničí Beneš mi opětovně zdůrazňoval v Praze, že jediný způsob, jak učinit Sovětský svaz dobrým Evropanem, je jednat s ním bez výhrad. Z mnoha důvodů, z nichž některé vyplývaly přímo ze sovětské zahraniční i vnitřní politiky to nikdy nebylo uskutečnitelné. Nyní však (1946), když bylo společně získáno velké vítězství proti agresí a když, jak se věci vyvinuly, výhrady nemohly být v žádném případě opřeny o víc než o papír, nadešla snad příležitost vyzkoušet Benešův recept.

Tak se to alespoň zdálo mně. A nepochybně i jiným v postavení větší autority."

Petersonovo svědectví má svou důležitost. Dokazuje, že již dávno před druhou světovou válkou dr.Beneš nejen osobně se oddával nezměrnému optimismu tam, kde šlo o Sovětský svaz a politiku mezinárodního komunismu, ale že se pro tuto svou koncepci snažil získat zahraniční diplomaty, ba i rozhodující státníky. Uvidíme, že v této činnosti pokračoval i za druhé světové války a tak značně přispěl k šíření ilusí, jež západnímu světu a národům střední a východní Evropy nijak neprosperely.

Po Mnichovu.

Po abdikaci opustil dr.Beneš Československo a usídlil se nejprve ve Spojených státech a pak ve Velké Británii.V době vzrůstajícího mezinárodního napětí a protiněmeckého zaujetí, k němuž došlo po Mnichově a zejména pak po okupaci zbytku Československa, dr.Beneš měl mnoho příležitostí konferovat s vlivnými státníky a publicisty o mezinárodní situaci a, protože byl považován za znalce Sovětského svazu, odhadnout příští postup bolševického státu. O těchto jeho poradách není mnoho známo. Ale když došlo k paktu Hitlera a Stalina, k počátku války a k sovětskému přepadení Finska, západní veřejnost zaujala k Sovětskému svazu stanovisko velmi nepříznivé. Dr.Beneš se však nezúčastnil odsuzování Sovětského svazu, ani pro jeho pakt s Hitlerem, ani pro jeho zákeřný útok na Finsko. Lze předpokládat, že dr.Beneš zůstal věrný své koncepci přátelství a spojenectví s Kremlem. Je pravda, že Sovětský svaz Československu v době mnichovské krise nepomohl, ale neobratně stylisovaná československo-sovětská spojenecká smlouva (Sovětský svaz byl povinen pomoci Československu jen v případě, že by Francie dostala svému spojeneckému závazku) umožňovala Kremlu tvrdit, že je ochoten dostát svému závazku a že ji neporušil, ale Francie, jež Československu nepřišla na pomoc a čímž nenastal případ, předvídaný československo-sovětskou smlouvou. I za nacisticko-komunistického spojenectví skládal dr.Beneš. své naděje na Kreml. Na kolik v tom hrála úlohu jeho zaslepená víra v "demokratiza-

ci" SSSR a poctivost Stalina, či jeho hněv na západní mocnosti a zejména na Francii, jež nejen nechala jej a Československo na holičkách v době mnichovské krise, ale i po vypuknutí války nechtěla připustit, aby se stal předsedou Národního výboru v Paříži, těžko dnes říci. Až do vypuknutí války německo-sovětské se dr.Beneš vyhnul veřejnému precisování svého stanoviska k Sovětskému svazu. Co se dělo v zákulisí není zatím známo.

Polsko-československá předehra.

Až do uznání československé zahraniční vlády byl dr.Beneš soukromou osobou, ač ne bezvýznamnou a se značným vlivem na některé politické činitele a zejména na část tisku. Prvním průlomem do této pro dr.Beneše nezvyklé situace bylo rozhodnutí zahraniční polské vlády proti Národnímu výboru v Paříži a pro dr.Beneše, učiněné ještě před pádem Francie. Předseda polské vlády gen.Sikorski byl Benešovi nakloněn a odhadl, že to bude on a ne politikové soustředění v pařížském Národním výboru, kdo povede československou politiku v příštích letech. Bylo to naléhání Sikorského, hlavy legální a mezinárodně uznané polské vlády, opírající se o velmi početné pozemní, letecké i námořní ozbrojené síly - od pádu Francie a do vstupu Spojených států do války a postupného vzrůstu nových francouzských ozbrojených sil svou početností a bojeektivostí následujících hned po silách britských, jež získalo Benešovi uznání, jehož se až do skončení války nikdy nedostalo de Gaulleovu komitétu.

Gen.Sikorski usiloval o polsko-československou federaci, jež by oba národy zajistila jednou pro vždy proti agresí německé a sovětské. Toto vyjednávání po počátečním náběhu selhalo z mnoha důvodů. Jedsím z nich byl základní rozpor v zahraničně politické koncepci obou státníků.

Dr.Beneš nebyl Polsku nikdy valně.nakloněn - měl pro to různé důvody a snad hlavním z nich byl nevyřešený poměr polsko-sovětský. Tak jako do Mnichova nevraživý poměr obou států vyrůstal z Benešovy neochoty garantovat polské hranice proti Německu (koridor) i proti Sovětskému svazu, počínajíc jednáním na mírové konferenci, přes válku sovětsko-polskou a pak v letech následujících, tak i za druhé světové války nechtěl vázat se na Polsko proti Sovětskému svazu způsobila rozlom vzájemného poměru dočasně zlepšeného. Není pochyby, že by polsko-československý blok musel při jednání o poválečné úpravě poměrů ve střední a východní Evropě padnout mnohem mocněji na váhu, než samostatný postup obou států. Je možné, že by jejich jednota byla zabránila zboljševisování obou států. Jistě by je byla podstatně snížila.

Pokud trvalo přátelství německo sovětské nehrál tento rozdíl v politické koncepci valnou úlohu. Podle velvyslance prof.Tytuse Komarnickiho

(Próby stworzenia Związku Polsko-Czeskiego w okresie drugiej wojny swiatowej, Revue Sprawy miedzynarodowe, 5. 1, 2, 3, 4. a 5. Nákl. Polski Institut Badania Miedzynarodowych, Londýn 1947/8) byl dr.Beneš v první fázi vyjednávání velmi opatrný ve svých projevech, ale v rozhovorech koncem 1939 a v první polovině 1940 byl pro dorozumění mezi Polskem a Československem vzhledem k nebezpečí z Německa, ale i komunistického.

Po uznání československu zahraniční vlády (Británií provisorní dne 21.7.1940, Polskem plně dne 29.7.1940) obnoveno vyjednávání, při němž se Beneš, podle velvyslance Komarnickiho ve výše citované studii nezávázal k uznání polských hranic z 1939 (vůči Sovětskému svazu), ale od počátku tvrdil, že nezaujme negativní stanovisko k polským postulátům. Brzy pak prohlásil, že zachová neutralitu. Československá vláda, praví Komarnicki, svou neutralitou v otázce polských východních hranic se vyhnila komplikacím se Sovětským svazem, jež by nastaly, kdyby podporovala Polsko v této věci. I v dalším průběhu vyjednávání, když již byl publikován plán vytvoření federace polsko-československé, odmítl Beneš zavázat se k podpoře polského stanoviska, že je potřeba odčinit sovětskou agresi na východu Polska.

Obnova československo-sovětské aliance.

Dr.Edvard Beneš sjednal 18.července 1941 vojenské spojenectví se Sovětským svazem, čímž, bylo těžiště československé zahraniční politiky od přátelství se západními mocnostmi a Polskem postupně, přeneseno na součinnost se Sovětským svazem. Ve své přednášce na universitě v \berdeenu 10.11.1940 (Ed.Beneš, The Organisation of Post-War Europe, Foreign Affairs, American Quaterly Review, Jan.1942) mluví o konfederaci Polsko-Československé, že to bude "politický blok územní a hospodářský který bude dostatečně mocný, aby jeho vůle byla respektována, jestliže si tento blok zajistí trvalé přátelství SSSR. Aktivní účast Sovětského Ruska ve vytvoření evropské rovnováhy musí se ovšem projevit především v dohodě mezi Sověty a Československo-Polskou konfederací."

Kvapný přesun Benešův k předválečné politice, spolupráce se Sovětským svazem je patrný z následujícího citátu, vyňatého z brožurky tehdejšího státního ministra v ministerstvu zahraničí a šéfa čs. propagandy dr.Huberta Ripky "The Problems of Central Europe", Českoslovák, Londýn: "Těsnější spolupráce nebo konfedační sblížení mezi menšími státy střední Evropy je možné jen je-li založeno na těsné politické spolupráci se Sovětským svazem, který je jejich bezprostředním sousedem a se západními mocnostmi a bude-li na dlouhou dobu zajištěna spojenecká spolupráce Západu a Východu."

Ve svém exposé ve Státní radě prohlašuje dr.Ripka dne 7.1.1942, že

"Sověty mají být rozhodujícím ěinitelem ve střední Evropě a že spojenectví ěeskoslovensko-sovětské je jedním ze základních kamenů ěeskoslovenské politiky."

Podobných citátů, ukazujících, jak se orientace ěeskoslovenské zahraniční politiky, řízené dr.Benešem, přesouvá vždy více na sovětské koleje, mohl bych citovat mnohem více než může pojmut studie, omezená rozsahem. Ale i tak je zřejmé, jak se dr.Beneš vrací ke své předválečné koncepci.

V květnu 1942 přijel do Londýna Molotov a vyslovil přání Sovětů, aby se CSR nevázala konfедераčním svazkem s Polskem. Podle Komarnického (citovaná revue,č.4.) to Beneš sdělil polskému vyslanci u ěeskoslovenské vlády v Londýně Adamu Tamowskiemu dne 22.června 1942; dne 14.8. to potvrdil ministr zahraničí Jan Masaryk v rozmluvě s velvyslancem Raczynskim a Beneš to řekl 17.8. gen. Sikorskimu. Od té chvíle mají věci prudký spád. Sovětský svaz přerušil diplomatické styky s polskou vládou v zahraničí 25.dubna 1943 a 17.května 1943 ěeskoslovenská vláda přerušila formálně další vyjednávání s Polskem. Krátce na to přerušila i diplomatické styky s touto vládou. Dne 12.prosince 1943 podepsal dr.Beneš za ěeskoslovensko smlouvu o vzájemné pomoci a poválečné spolupráci se Sovětským svazem. Obrat v ěeskoslovenské zahraniční politice byl dokonán.

Jednal Beneš z vlastní vůle nebo z donucení?

Věnoval jsem proto tolik pozornosti vyjednávání mezi Polskem a ěeskoslovenskem, protože na vzájemném poměru obou států lze sledovat vývoj Benešovy zahraniční politiky od doby, kdy Západ stál proti Sovětskému svazu pro jeho spojenectví s nacistickým Německem do doby, kdy Sovětský svaz byl přijat do velkého spojenectví a kdy bylo možno projevat zase přátelství k němu. Přeorientování se na Sovětský svaz by bylo snadno dokumentovat i vylíčením, jak postupně vzrůstal vliv ěeskoslovenských komunistů na vnitřní politiku zahraničního zřízení ěeskoslovenského i na přípravy pro poválečnou rekonstrukci politickou i hospodářskou. Ale v této studii se z mnoha důvodů musím omezit jen na otázky zahraniční politiky dr.Beneše a jeho vlády.

Naskýtá se otázka, nadhazovaná velmi často obhájci politiky, jež zavedla ěeskoslovensko do katastrofy a snad přispěla i ku katastrofě Polska a jiných středoevropských a východoevropských států, zda totiž dr.Beneš nebyl do své politiky zatlačen západními státníky, kteří Sovětskému svazu projevovali v době války vřelé a velmi často nerozumné přátelství a projevovali je škodlivými ústupky. Je známo, že i v době prudkých konfliktů v zákulisí západní státníci před veřejností tajili své potíže

a někdy i vážné obavy. Lze říci právem, že v zájmu spojenecké solidarity byla západní veřejnost svými vůdci ponechána v nevědomosti a někdy i přímo klamána. Nestal se dr.Beneš obětí této politiky?

Dokumenty o zahraniční politice západních států nejsou dosud veřejně přístupné ve své plnosti, ale dost je známo o politice obou rozhodujících mocností, Británie a Spojených států, aby se dala její základní linie postihnout alespoň v základních rysech.

Především je potřeba si uvědomit, že přesun československé politiky dirigované dr.Edvardem Benešem od orientace západní k východní nastal již v první době německo-sovětské války, kdy mocenské postavení sovětské vlády bylo docela jiné než v posledních letech války. První fáze válečného konfliktu německo-sovětského byly ve znamení bleskových německých úspěchů a ne jeden vojenský odborník na západě vážně pochyboval o sovětské schopnosti ve válce obstát. Trapné sovětské porážky ve válce sovětsko-finské nepřispěly nijak k optimistickým odhadům o sovětské schopnosti odolat německému náporu. Sovětský svaz zoufale volal o pomoc vojenskou i hmotnou a neskrblil sliby. Trvalo dosti dlouho, než Stalini otrnulo a začal zase zcela bezohledně uplatňovat mocenskou politiku. Ve státních kancelářích západních mocností se tehdy soudilo obecně, že to budou západní demokracie, jež budou určovat ráz budoucího uspořádání světa, v přátelství se Sovětským svazem ovšem, od něhož se očekávalo, že po válce zliberalisuje a zdemokratisuje svůj režim a že nebude vznášet žádné územní nároky proti osvobozeným zemím. Sovětská propaganda tuto iluzi podporovala a jak uvidíme, podporoval ji i dr.Beneš, jež pro jeho stálé styky se sovětskými státníky mnozí vůdčí činitelé západu považovali za vynikajícího znalce sovětské politiky.

Je pravda, že v posledních fázích války různé státy, jež zapadly pak do sovětské zájmové sféry, jako na příklad Polsko a Jugoslávie, byly vystaveny nátlaku velmocí a že jejich osud byl v zásadě rozhodnut na konferencích na Yaltě a v Teheránu. Ale dr.Beneš optoval pro Sovětský svaz dávno před tím. Optoval pro Sovětský svaz proti prudkému odporu britské vlády.

Původní linie britské vlády.

Po pádu Belgie a Francie byla Velká Británie jedinou velkou válčící mocností a hodně dlouho nesla všechnu tíhu válečného zápasu. V Londýně se usídlily exilní vlády, vypuzené ze svých zemí, zde bylo i sídlo různých národních komitétů, mezi nimiž nejdůležitější byl onen generála de Gaullea, jemuž se až do konce války nedostalo takových diplomatických výhod jako vládě vytvořené dr.Benešem, ač Svobodná Francie měla vždy vlastní

území v Africe, početné pozemní, ietecké a námořní jednotky, jež nakonec převýšily i polské, jež byly největší z kontingentů dodaných podmaněnými národy.

Britská vláda, jež financovala všechny tyto exilní vlády a výbory a bez jejíž podpory by nemohly vyvinovat náležitou činnost, ba snad ani existovat, ponechávala jim plnou politickou volnost. Považovala za nevhodné předčasně upravovat poměry na kontinentě, za cíl vyhlásila toliko obnovení státní samostatnosti podmaněných států a zajištění jejich nezávislosti a demokracie a občanských svobod v nich. Hodně nepříznivě se dívala na každý pokus předbíhat konečnému vítězství a zejména pak na každý pokus těchto exilních vlád vstupovat do závazků a dohod s velmocemi. Pokud byla Británie jedinou velmocí, jež stála v boji proti Německu, byla situace jednoduchá. Spojené státy ve válce dosud nebyly a nemohly tedy do věci valně zasahovat a Sovětský svaz byl na druhé straně barikády - nikdo nemohl navazovat přátelství s mocností, o níž nebylo jisté, zda přátelství s Německem nezmění v přímé nepřátelství se západem. Naproti tomu britská vláda ráda viděla a nadšeně podporovala každou snahu podmaněných států se sblížit a snad i vytvořit užší svazky. Myšlenka federace polsko-československé a balkánské se těšila ve Whitehallu značné přízni.

Počátkem válečného konfliktu německo-sovětského se situace podstatně změnila. Některé z vlád, jako na příklad polská, se sovětského přitížení do válečné aliance obávaly a usilovaly o zajištění proti obnově sovětského imperialismu. Dr. Beneš naproti tomu, poněvadž nesl dost těžce zdrželivost Londýna vůči některým jeho plánům, hledal oporu v Moskvě, jejíž pomocí by vymohl na Londýnu, co Londýn nebyl v oné době ochoten povolit. Je zřejmé, že se oficiální britská politika dívala nevlídně na toto sblížování s Moskvou, ne ze zaujetí proti Moskvě, ale protože se to přičiilo britské linii, že se podmaněné státy nemají dostat do zájmové sféry žádné mocnosti. Podle britské koncepce neměly být vůbec žádné zájmové sféry. Londýn v postupu dr. Beneše viděl rozlom solidarity malých států a také jednu nebezpečnou komplikaci. Polská zahraniční vláda - a je potřeba si uvědomit, že Británie šla do války v důsledku záruky, kterou dala Polsku - trvající na tom, že zábor polského území Sovětským svazem musí být odčiněn, nemohla počítat se stejnou přízní Moskvy jako vláda dr. Beneše a její posice byla samostatným postupem vlády dr. Beneše oslabována. V zájmu spojenecké solidarity se o rozporech mezi spojenci a zejména se Sovětským svazem veřejně nemluvalo a komunistická propaganda mohla snadno operovat a také operovala heslem: "Když se mohou Čechoslováci dohodnout s Moskvou, proč by se nemohli dohodnout i Poláci?" Stoupenci Sovětů toho používali k agitaci proti polské vládě, byl to důkaz její "re-

akčnosti."

Britská vláda ovšem nebyla nakloněna plné restituci území Polska, zabraného Sovětským svazem v době jeho spojení s Německem, ale soudila, že se tato věc má vyřešit na mírové konferenci. Samostatný postup dr. Beneše, který se domníval mylně, - jak případ Podkarpatské Rusi dokazuje - že Sovětský svaz nemá územních nároků vůči Československu, ohrožoval i toto řešení.

Britská vláda se snažila intervencemi, o nichž veřejnost nevěděla, zabránit samostatnému postupu dr. Beneše a zejména jeho cestě do Moskvy a sjednání spojenecké smlouvy. Když nepomohly domluvy, zkusila britská vláda zmařit to pasivní resistencí, dr. Beneš marně žádal o britské letadlo, jímž by se mohl vydat na svou moskevskou cestu. Ale zde již zasáhly moskevské ruce. Moskva nabídla Benešovi letadlo vlastní a Británie, jež si nepřála konfliktů se Sovětským svazem, ustoupila a dr. Benešovi letadlo dodala. Když však v poslanecké sněmovně byl vznesen dotaz o této cestě, prohlásil tehdejší ministr zahraničí Eden mrazivě a důrazně, že britská vláda dr. Benešovi jeho cestu do Moskvy nedoporučovala a dal jasně na jevo, že ji neschvaluje. Ale v zápasu na život a na smrt cesty dr. Beneše, jejichž konečné důsledky si neuvědomoval ani on sám, ani britská vláda, nestály za přímý konflikt.

Sovětská orientace Benešovy vlády byla nastoupena za nesouhlasu a občas i mírného odporu britské vlády. Ve Spojených státech se však na Benešovu politiku dívali mnohem příznivěji. Americký historik Herbert Feis ve své knize "Churchill, Roosevelt, Stalin. The War they waged and the Peace they sought", Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 1957, vyličuje výstižně diplomatická jednání v zákulisí na základě jemu dostupného materiálu. Jeho vývody potvrzují a doplňují co jsem uvedl výše.

Beneš v konfliktu s britskou politikou.

Profesor Feis píše ve své knize: "Beneš vysvětlil americkým a jiným diplomatům v r. 1942, že soudí, že jeho vláda má méně důvodů se obávat komunismu než Poláci, poněvadž sociální a hospodářská struktura Československa je lépe vyrovnaná a protože československý lid ví, že komunismus je krokem nazpět a ne ku předu. A počátkem 1943 poskytla sovětská vláda Benešovi neformální ujištění, že si přeje, aby Československo bylo po válce obnoveno jako nezávislá země se svými dřívějšími územími a že nebude zasahovat do jeho vnitřních záležitostí. To se zdálo poskytovat uspokojivý podklad pro smlouvu, jež by určovala základnu jejich spolupráce ve válce proti Německu i potom."

"Vybaven těmito sliby odebral se Beneš v květnu do Washingtonu. Zde

vysvětlil své názory prezidentu a Churchillovi (který byl ve Washingtonu pro tridentskou konferenci) a mluvil obšírně s Hullem a Wellesem. Všichni naslouchali bedlivě jeho dalekosáhlým komentářům o mnoha stránkách poválečné Evropy, vyznačujícími se přesvědčením, že bude možné dobře vycházet se Sovětským svazem. Pověděl jim o svém přání dospět k dohodě se Stalinem o budoucnosti Československa a jeho postavení v Evropě a o svém úmyslu sjednat smlouvu s Ruskem, jež by upravila jejich vzájemné vztahy. Ačkoliv prezident snad neřekl nic rozhodného, Beneš nabyl představu, že by americké ministerstvo zahraničí bylo spíše potěšeno než pohoršeno, kdyby se to vykonalo."

"Britská vláda byla však zneklidněna tímto projektem. Po svém návratu z Washingtonu do Londýna oznámil Beneš své úmysly Edenovi, zmiňuje se o důvodech, z nichž považuje smlouvu s Rusy nejen za ospravedlněnou, ale i doporučitelnou. Mezi nimi byly: že lid Československa, žijící dosud pod krutým německým panstvím, potřebuje toto zajištění; že to může docela dobře připravit cestu pro tříčlennou dohodu mezi Československem, Polskem a Sovětským svazem proti budoucí německé agresii; a že by to zabránilo případným maďarským nebo polským záměrům proti Československu na konci války."

„Eden protestoval (ve třech rozhovorech, 22., 24. a 30. června). Připomenul, že když byl 1942 Molotov v Londýně, řekl sovětskému ministru zahraničí, že považuje za nežádoucí, aby buď britská nebo sovětská vláda vstupovala do smluvních poměrů o poválečných záležitostech s menšími spojenci, protože by to mohlo vyvolat rušivou soutěž mezi nimi. Molotov řekl Eden, souhlasil s touto sebeodříkavou zásadou. Britská vláda považuje proto za povinnost zdržet se podobných úprav. Kromě toho řekl Benešovi, obává se, že by smlouva, na kterou pomýšlí, mohla být považována za zařazení Československa do sovětského tábora a že by tak poškodila jak spojeneckou snahu obnovit vztahy mezi Poláky a Sovětským svazem tak i způsobila napětí v poměru mezi Poláky a československou vládou. Doporučoval, že by zamýšlenému účelu mohlo posloužit bez takovýchto škodlivých důsledků, dorozumění, jež by mohlo být vyjádřeno formou společného sovětsko-československého prohlášení. Dr. Beneš však soudil i nadále, že jen smlouva by byla dostačující."

"Britská vláda se dotazovala na sovětský názor na tuto věc. Maisky přinesl 2. července Edenovi poselství od Molotova. To pravilo, že sovětská vláda chce přetvořit svůj dřívější pakt s Československem o vzájemné pomoci ve dvacetiletou smlouvu, podobné oné s Británií a poznamenalo, že nic v oné smlouvě nevylučuje ono druhé opatření. V následujícím rozhovoru vyslovil britský ministr zahraničí tytéž námitky, jež přednesl Be-

nešovi. Maisky popřel jejich platnost a zašel tak daleko, že řekl, že by v Moskvě nerozuměli britské oposici a že by vztahy mezi oběma zeměmi byly poškozeny."

Eden ještě po tomto rozhovoru setrval ve své oposici proti Benešovu záměru a žádal ho, aby počkal alespoň až o věci budou moci pojednat ministři zahraničí velmocí. Eden zdůraznil, jak svou akcí Beneš může poškodit Poláky.

Benešova vláda se současně velmi snažila získat Washington pro své názory. Feis k tomu poznamenává: "Americká vláda zachovávala opatrné mlčení, zatím co sovětská vláda i nadále nechávala v platnosti své pozvání Československa. Rozhodnutí záviselo na moskevské konferenci."

Na této konferenci Eden znova se snažil přimět, aby Moskva odložila sjednání smlouvy. Beneš se pak odebral do Moskvy v prosinci, po schůzce tří šéfů vlád v Teheráně, kde se nic nestalo, co by ho zbavilo ilusí. O svém vyjednávání v Moskvě podal svým kolegům velmi optimistický referát a dohodl se také se skupinou komunistů z Československa, kteří se uchýlili do Sovětského svazu.

Dr. Beneš dosáhl oč usiloval, ale když už zaujal stejnou linii jako Sovětský svaz, snažil se přesvědčit západní mocnosti o dobrých úmyslech Kremlu. Právě pro blízkost svých styků se Stalinem, Molotovem, Litvínovem a Maiskim byl mnohými západními činiteli považován za osobu nejlépe informovanou o pravých cílech sovětské politiky. Jeho úvahy a posudky byly proto vysoce hodnoceny a ovlivnily nejedno rozhodnutí. Pozdější události dokázaly, že jeho odhad byl chybný a že ne on, ale pravdu měl Antony Eden a muži, kteří soudili s ním shodně. Optimisté, jako Roosevelt, byli Benešem ve svém nedůvodném optimismu jen utvrzeni.

Proč se Beneš mýlil?

Bylo by nesprávné soudit, že Beneš západní státníky i západní veřejnost o sovětských úmyslech záměrně klamal. Stal se obětí své ustrnulé koncepce, kterou nechtěl měnit, ani když tvrdé životní zkušenosti mu musely dokazovat její pochybenost. Důvodů pro tuto jeho neochotu a neschopnost poznat chybnost svého hodnocení Sovětského svazu a světového komunismu bylo několik. Byly osobní i vnitropolitické. Beneš věřil, že si svou přátelskou informací Stalina, jež vyvolala aféru Tuchačevského a stala se podnětem hrozné čistky v Sovětském důstojnickém sboru před druhou světovou válkou Stalina zavázal k trvalé vděčnosti. Přecenil se.

Že se přecenil, je názorem, který vyslovil kritik nad jiné Benešovi přátelsky nakloněný, nijak nezapletený do sporu o Benešovu politiku. Hrabě Attlee, tehdy ještě pan Clement Attlee, dlouholetý vůdce Britské La-

bouř party, za války člen Churchillovy vlády a pak britský ministerský předseda od r.1945 do r.1950 ve své knize paměti "As it happened" se zmiňuje na dvou místech o svých rozhovorech s Benešem před druhou světovou válkou a jeho lapidární úsudek je klíčem k mnohému, co se stalo. Attlee píše na str. 90. své knihy:

"Sel jsem na Hrad... a měl jsem rozhovor s prezidentem Benešem. Hovory s ním měly sklon měnit se v monolog, v němž vysvětloval velmi výmluvně svou politiku a svůj názor na události. Vždy se mi zdál příliš optimistickým a příliš ochotným myslet, že svou diplomatickou dovedností doštane svou zemi ze všech nebezpečí, jimž je vystavena..."

A na str. 93. Attlee píše o dalším rozhovoru s Benešem: "Měl jsem dlouhý rozhovor s Benešem. Nebezpečí nacismu se již rozvíjelo, ale Beneš, jako vždy, projevoval velký optimism. Vždy se mi zdál ve svém jednání s Němci a později s Rusy skládat příliš mnoho důvěry ve svou chytrost. Jak se zdá, neuvědomoval si, jak dlouhé lžice je potřebí, aby člověk jedl polévku s ďáblem."

Přehnaný optimism, přehnaná domýšlivost, neochota přijímat ba vůbec vyslechnout cizí názory, to charakterisovalo Beneše vždy a bylo známo každému, kdo s ním měl kdy politicky co činit. Jeho největší politický odpůrce, první předseda vlády Československé republiky dr. Karel Kramář, míval ve zvyku veřejně doznat, když zjistil, že se mýlil a šel chybnou cestou. Dr. Beneš za celou dlouhou dobu své politické kariéry - začal ji někdy 1915 a pokračovala až do jeho smrti v r 1948. - nikdy nepřipustil, že by se byl někdy a v něčem mýlil, že by někdo mohl být o něčem lépe zpraven, něčemu lépe rozuměl. Nesnášel kritiku. Proto se nevystříhal omylů, jež vedly ku katastrofě v r.1938 a nebyl schopen se poučit z této katastrofy ani později. Všichni se mýlili, jen on měl vždy pravdu. Z toho vyrostla jeho osobní tragedie, již se ukončila jeho politická dráha a národní tragedie, již dodnes trpí český a slovenský lid. Zaslepen spadl do propasti a strhl do ní svůj národ a snad i některé jiné národy. Na své omyly doplatil, československý lid na tyto omyly dosud doplácí a bude dlouho doplácet.

HISTORICUS.

Josef Josten, Jaromír Smutný a Benešovy peníze.

Pan Josef Josten, velepodnikavý majitel a vydavatel londýnského listu "Čechoslovák" vede již po delší dobu urputnou kampaň proti někdejšímu kancléři a důvěrníku dr.Edvarda Beneše panu Jaromíru Smutnému. Pan Smutný, který po nějaký čas sloužil ve stejné funkci i Benešovu nástupci Klementu Gottwaldovi, zřídil si v Londýně "Ustav dr.Edvarda Beneše pro politické a sociální studium", jehož je hlavou. Prvním studijním ředitelem tohoto ústavu byl neblaze proslulý dr.Lev Sychrava, jenž přijel do zahraničí osvobozovat republiku a národ s komunistickým pasem a výjezdním povolením a pak se po čase zase znova vrátil do komunistického ráje, odkud neměl vůbec odjíždět. Ustav dr.Edvarda Beneše se v Londýně usadil ve velmi reprezentativní budově a žije z fondů, jejichž výši nikdo nezná, ale o nichž se obecně ví, že pocházejí z peněz, jež si dr. Beneš při svém návratu do Československa ponechal v Londýně pro strýčka Příhodu.

Je známo, že prostí občané republiky byli přísně stíháni pro devisaové přestupky, nechali-li si z opatrnosti v zahraničí sebemenší částku a nepřihlásili ji úřadům. Pro "prvního občana" republiky takové předpisy zřejmě neplatily a když dr.Beneš vykládal národu a světu, jak je pod jeho záštitou zabezpečena demokracie a svoboda, přece jen, protože opatrnosti nikdy nezbývá, pamatoval na zadní kolečka a uložil si jakýsi kapitálek v jedné londýnské bance. Snad v několika. Snad také i v jiných zemích, než v Británii.

K svým skrytým pokladům se dr.Beneš už nedostal, ale pan Smutný se v Londýně znova objevil. Jako Benešův důvěrník měl právo disponovat alespoň jedním z oněch zanechaných kont. A také disponoval. Pan Josef Josten na něm nyní již po nějaký čas požaduje, aby ty peníze vyúčtoval a převelice se zlobí, že pan Smutný na jeho výzvy vůbec nereaguje. Čím více se pan Josten zlobí, tím zatvrzeleji pan Smutný mlčí. A tak pan Josten pokračuje ve své kampani, již vede s vrozeným mu již nevkusem. Celé tažení má příchut opravdu velmi nepříjemnou.

Na panu Jaromíru Smutném nemáme ovšem nejmenšího zájmu a ne - holdláme ho nějak ochraňovat nebo obhajovat. Ale svěřil-li mu dr.Beneš své peníze, je za své hospodářství odpovědný jen Benešovým dědicům, nebo jeho pověřeným důvěrníkům. Nevěděli jsme, že k nim patří i pan Josten. Ovšem, pan Josten nás i zahraniční veřejnost soustavně ujišťuje, že býval přítelem a důvěrným spolupracovníkem Jana Masaryka. Dosud se nepokusil

tvrdit, že byl také přítelem a důvěrným spolupracovníkem dr.Beneše, ale patrně se jednou dočkáme i toho. Je přece dobře známo, že každý jezevčík který přišel do zahraničí, býval doma bernardýnem. Dokud nám však neprokáže, že má od dr.Beneše nebo od jeho nejbližšího okolí nějaké z jocnění, musíme soudit, že mu není nic do toho, jak se soukromými penězi nakládá pan Smutný, jemuž je dr.Beneš svěřil tím, že mu dal právo podpisovat šeky. Kdyby to právo neměl černé na bílém, nevyplatila by mu žádná banka ani ani zlámanou vindru. Kdo tomu nevěří, at to zkusí vymámit na některé z londýnských bank peníze, na něž nemá legální nárok.

Docela jiná by byla ovšem situace, kdyby londýnské peníze dr.Beneše nebyly jeho soukromým majetkem, ale patřily republice. Pan Josten dosud však neobvinil dr.Beneše, že by si byl dal napsat státní peníze na své soukromé konto, čili že je zpronevěřil. Je to vážné obvinění a bylo by velmi překvapující, kdyby přišlo od tak zaníceného benešovce, za jakého se pan Josef Josten vydává. Nehodláme zatím zkoumat, jde-li o peníze soukromé nebo státní. Kdyby opravdu šlo o peníze státu, pak ovšem by měl každý z nás požadovat nejen vyúčtování, ale i vysvětlení, jak se dostaly na soukromý bankovní účet dr.Beneše. Jsou-li to však peníze soukromé, nikomu, ani panu Jostenovi po nich nic není.

Celý případ má však ještě jednu podivnou příchuť, pro níž se hlavně zabýváme touto nechutnou věcí. Že dr.Beneš zanechal v Londýně peníze, je už hezkou řádku let veřejným tajemstvím. Stejně dlouho ví každý, že těmito penězi podle svého disponuje pan Smutný. Ví to i pan Josten, protože "Čechoslovák" dostával od pana Smutného podpory. Dokud tyto podpory chodily, panu Jostenovi tajemství fondu nevadilo. S panem Smutným, na nějž dnes strká psí hlavu, býval ve znamenitém poměru. Dokonce i syn pana Smutného byl zaměstnán v redakci páně Jostenova obchodního podniku. Pak se však z neznámých důvodů vzájemný poměr nějak zakalil, podpory vyschly a pan Josten objevil, že pan Smutný má záhadné peníze, jež by "Čechoslováku" a jeho podnikavému redaktoru a vydavateli přišly velmi vhod. Najednou začal volat po jejich vyúčtování. Měl však o ně žádat hned jakmile zvěděl, že ty peníze zde jsou - pokud je ovšem toho názoru, že jde o prostředky veřejné. Nic takového však dosud neřekl. Dokud byl s panem Smutným zadobře, nevadilo mu ani trochu, jak s penězi nakládá, jsou-li to soukromé peníze Benešovy, nebo peníze veřejné. Tímto mlčením docela ztratil právo požadovat vyúčtování, když je na kordy se správcem těchto fondů.

Když už se však mluví o těchto penězích, měl by se pan Jaromír Smutný přece jen rozhoupat a říci exilní veřejnosti, jsou-li peníze, jimiž disponuje, soukromými úsporami dr.Beneše, nebo majetkem státu, jež pan

president jaksi zapomněl odvésti do státní pokladny, kam patřil. \ měl \ také říci. proč. když se ještě za Benešovy éry na každém občanu nemilosrdně vymáhalo, aby všecken majetek převedl z ciziny do republiky, pan president na to z podivné roztržitosti nepamatoval.

Nemáme mnoho ilusí. že by se panu Jostenovi nebo komukoliv jintmu podařilo přimět pana Smutného, aby peníze dr.Beneše vyúčtoval, nebo aby alespoň řek!, jak k nim pan dr.Beneš přišel a proč nedůvěřoval režimu, jež sám nastolil a tolik veřejně velebil. Ale i tak bude mít tato kampaň, zahájená velepodnikavým panem Jostenem za následek zostuzení tří lidí. Pravidelní čtenáři "Čechoslováka" jsou zřejmě lidé neobyčejně prostomyslní a důvěřiví a nesporně v jejich očích se panu Jostenovi podaří zostudit pana Smutného. Nezdá se však, že by něco takového pana Smutného vyrušilo z klidu. V.ořích soudné veřejnosti svou kampaní zostudil pan Josten sebe. ale ani jemu nic takového nevadí. Je už na to dávno zvykly . Největší ostudu však způsobil pan Josten dr.Edvardu Benešovi. Těžko říci bylo-li tohle jeho úmyslem. Ale. ať už tomu chtěl nebo ne. podařilo se mu to dokonale. Ctitelé dr.Beneše mu za to nebudou ani trochu vděční.

P.S.

Poznámky k dnešní německé literatuře.

1.

V posledních letech jsem přečetl slušné množství německých knih. ač ovšem ani zdaleka netvořily většinu mé četby. Nemám ani čas ani možnost se zabývat se soustavnějším studiem německé publikační činnosti, ač jsem si vědom, jak by to bylo důležité, aby se někdo tomu plně věnoval. Mohu tak činit jen příležitostně. Některé z knih jsem četl v originálu, jiné v překladech a nemohu tvrdit, že tu šlo o nějakou soustavnost. Mnoho záviselo na náhodě a nejedna kniha, nesporné důležitosti, ušla mé pozornosti nebo mi byla prostě nedostupná. Ale důležitost německého problému pro nás může poskytnout jakousi cenu i několika poznámkám o poznacích z této četby. Tvrdí se přece, že literatura poskytuje spolehlivý náhled do duše každého národa. Je to pravda, ale s určitými výhradami. Myslím, že je velmi důležité si zodpovědět především tuto otázku.

Lze poznat z literatury duši národa?

V literatuře každého národa se odráží myšlení a cítění národního kolektivu, ac je vyjadřuje myšlení a cítění jednotlivce, jenž svému projevu dává své individuální zabarvení. Poznat však z toho duši národa a předpovědět tak jeho další vývoj a cesty, jimiž se hodlá brát, je víc než nesnadné. Každá kniha - i ta nejbližší duši národa a proto nejpoučnější, poskytuje pouze nepatrný zlomeček celkového obrazu, složeného jako obrovitá mosaika z bezpočtu kamínek, často velmi kontrastních barev a forem. Život národa se skládá z mnoha často velmi protichůdných proudů a protiproudů, z nichž jeden působí na druhý podpůrně i rušivě, příznivě, i nepříznivě a knih, jež zaznamenávají nebo vytváří tento kvas, vychází každoročně více, než kolik jednotlivců, byť i byl sebe pilnější, dokáže přečíst. A konečně, nejedna stará kniha má větší vliv na národní myšlení a je jeho lepším obrazem a vysvětlením, než stovky nebo i tisíce knih nových. A tak by vlastně bylo potřebí znát všechno, co bylo napsáno a vydáno v onom národě a kdo by to všechno znal, měl by jistě jakési měřítko, aniž by však měl záruku, že jeho měřítko je spolehlivé a úplné, protože jsa z jiného národa a tudíž zcela jinak založen, má sklon chápat slova a jejich spodní smysl a zabarvení poněkud jinak, než čtenář národa, jehož smýšlení zkoumá. Co jeden národ rozněcuje nechává druhý chladným, co pro jeden národ je důležité je pro druhý malicherné a co jeden dojí má je druhému směšné. Národy prostě mají odlišnou duši a každá duše, protože je odlišná, reaguje jinak na daný podnět. Rozhlasový přijímač, vyladěný na jednu vlnu, zůstává hluchý k vysílání na vlně jiné, nebo je zkresluje. Tudíž i ten, kdo by znal všechno, co bylo v onom národě napsáno - a víme, že je to technicky nemožné - musí se mít velmi na pozoru. Omyl je až příliš snadný a to i v tom případě, že by přistupoval k svému úkolu docela nepředpojatě. Být nepředpojatý je však ta nejtěžší věc na světě. Je otázkou, dokáže-li vůbec někdo být tak nepředpojatý a objektivní jako měřicí aparát a dokáže-li se plně odpoutat od svých předchozích nebo utkvělých myšlének, názorů a úsudků.

Je-li úplná indukce prakticky nemožná, co zbývá? Selektivní výběr a s ním možnost omylu milionkrát větší. I bez zlého úmyslu a nepoctivosti, bez záměrné a zlovolné předpojatosti lze selekcí prokázat, že v národě, jehož duši chceme poznat, je všechno bílé nebo všechno černé. Ale každý národ měl své světce i zloduchy současně, jako měl v téže době a vedle sebe hrdiny i zbabělce, mučedníky i učitele, mudrce a idioty a všechno co je mezi tím. Jak snadno podlehne i opatrný člověk svodu vidět jen ty

jedny a ne ty druhé, zejména pak přehlížet bezbarvou masu, jež má také vliv velmi podstatný.

Jistě mají pravdu ti, kteří tvrdí, že duši národa lze poznat z literatury. Ale potíže poznat ji spolehlivě, a správně, učinit si přesný a nezkreslený obraz, jsou tak obrovské, že lze říci, že jsou nepřekonatelné. Genius jistě může cestou intuice zjistit to nejpodstatnější vidět pravdu zastřenou saiským závojem, jíž nelze zjistit objektivním bádáním. Ale geniů je na světě méně, než by se mohlo zdát z chvalozpěvů, jimiž neskrblí tisk periodický i neperiodický.

Konkrétně řečeno: bylo by důležité se pokusit zjistit myšlení a cítění dnešního Německa ne pouze z oficiálních projevů státníků a politiků, jež každý, kdo byl poučen minulostí, přijímá s náležitou opatrností, nebo by tak alespoň měl činit a to ne pouze tam, kde jde o státníky německé. Následující řádky se však z důvodů, jež zde byly vyloženy, ani trochu nepokouší podat autoritativní popis toho, co by jejich autor sám rád znal a co je mu dosud záhadou. Jejich úkol je mnohem skromnější: podat informaci o dojmu z různých německých knižních publikací. Úsudek je jen o oněch publikacích a ne o celkové literatuře. Bylo by nepoctivé a matoucí předstírat dokonalou znalost tam, kde je potřeba doznat, že tato znalost je víc než nedostatečná a že správný závěr by mohl být mnohem lepší nebo mnohem horší.

Paměti politiků a generálů.

Po každé otřesné etapě lidských dějin, jako jsou veliké politické a ústavní krise, revoluce a války, se na knižním trhu objeví nepřehledná přímo záplava pamětí účastníků a zejména významných činitelů takového dění. Jsou diktovány nejrůznějšími pohnutkami: od snahy poučit veřejnost co se stalo a proč se tak stalo, vydat počet z vlastních činů a uchovat před zapomenutím, co zasluhuje, aby bylo zachováno v paměti lidstva, až k samolibé chvále nebo advokátské apologii vlastních činů. Tímto množstvím memoirové literatury jsou obšťastněny nebo postiženy všechny národy a i z toho mála, jež se mi dostalo do rukou, lze seznat, že ani Němci nejsou na tom jinak. Kesselring, Galland, Schellenberg, Schacht, von Papen, von Hassell, von Putlitz a von Einsiedel a z méně prominentních Margarete Buber a Kersten - jmenuji jen těch několik jmen jež si připomínám - napsali o svém podílu na osudech Německa a o svých osobních osudech za Hitlera a z jejich líčení sepsaných po skončení války můžeme usuzovat jak si přejí, aby německý lid posuzoval tuto nedávnou minulost a tím i jакou cestou by se měl brát.

Dva z těchto autorů) jsou kategorií pro sebe - ani von Einsiedel ani Margarete Buber nejsou patrně reprezentativní pro německé smýšlení. Von Einsiedel, potomek Bismarkův, který padl do sovětského zajetí, za války byl horlivým a významným členem Paulusova komitétu, který chtěl nacistickou diktaturu vystřídat diktaturou komunistickou. Jeho líčení toho, co se dělo v kruzích německých kolaborantů se Stalinem a jak se připravoval pankowský režim je jistě zajímavé pro historika, i když lze vážně pochybovat o naprosté přesnosti jeho informací. Ale nezdá se, že by komunistické nebo národně komunistické ideje měly zvláštní naději v Německu a že se von Einsiedel stane německým národním hrdinou. Jeho knihu nelze vynechat, ale nepatří jí zvláštní důležitost.

Stejně izolovaný, ač nezměrně poučný je případ Margarete Buberové. Německá komunistka, jež se uchýlila do Moskvy jako do proletářského ráje, jehož nastolení v Německu se snažila napomoci, stala se, spolu s některými svými druhy, obětí jedné z periodických Stalinových čistek a poznala slasti komunistických kriminálů a koncentračních táborů, což ji vyléčilo ze zanícení pro sovětský ráj proletariátu. Líbánky Stalina s Hitlerem měly jeden zajímavý následek, o němž se dnes zřídka kdy mluví. Stalin vydal svému milému příteli Hitlerovi vězně německé národnosti - i když to byli komunisté - aby si s nimi nacistický diktátor naložil podle svého. \ tak paní Buberová po komunistických koncentracích poznala německé koncentrační tábory a mohla je porovnávat. Poznala na vlastní kůži život pod dvěma diktátory. Po této stránce je její kniha tak poučná a zajímavá, že ji sluší každému doporučit. Ale pro naše zkoumání má hlavní důležitost hlas těch, kteří nebyli zásadními odpůrci režimu, nebyli jeho obětmi, nešli do emigrace, ale žili a působili v režimu, s ním a pro něj.

Paměti politiků jako von Papen jsou ovšem apologií, jež nikoho nepřesvědčí. Lze snadno uvěřit, že Papen nehodlal nastolit diktaturu Hitlerovu, protože byl ctižádostivý a zaslepený dost, aby chtěl být diktátorem sám. Ale sloužil režimu a jeho hlavní výtkou je, že Hitler a jeho druhové nedbali dost jeho rad. Von Papen nebyl demokrat a nepokouší se zatratit to nejhorší, co na Hitlerově režimu bylo, jeho nelidskost a totalitnost. Z Papenových memoirů se německý lid demokracii a tolerantní snášenlivosti učit nebude a kdyby se snad chtěl učit, byly by výsledky prašpatné. Skoro totéž lze říci o pamětech Schachtových, který ovšem sám o diktaturu neusiloval a byl spíše schopným služebníkem, ne vždy poslušným, ale jehož kritika směřovala proti nejapnosti režimu a ne jeho zlovolnosti.

Paměti generálů - a k nim patří i studie, jimiž jednotliví němečtí vojenští odborníci přispěli do odborných anglických publikací, analyzujících válečné tažení a většinou pojednávajících o chybách, jichž se dopustilo

nejvyšší velení německých ozbrojených sil - vyhýbají se pokud jen možná politice a mravnímu a ideovému hodnocení nacistického režimu. Válku vidí jen zrakem profesionálních vojáků a pokud kritisují muže u moci, je to jen s hlediska čistě odborného. Vidí chyby, jež prohrály války na bojištích a ne ony, jež proti Třetí říši seskupily většinu lidstva a jež. nutily k vyhlazení režimu. Mravní zatracení režimu bychom v nich marně hledali - ale spoň pokud jde o ty, o nichž se zmiňuji.

Pravda, von Hassell, von Putlitz a von Schellenberg byli stateční odpůrci režimu, kteří se snažili organisovat odpor proti němu a usilovali sjednat dohodu se západními mocnostmi. Ve svých pamětech a pozůstalých papírech se netají svou nechutí a nenávisť k nacistickému režimu, ale ani tato četba neprobouzí v našich myslích nějaký zvláštní optimism. Z těchto publikací je na příklad velmi jasně zřejmé, proč se západní mocnosti nemohly dohodnout s německou podzemní opozicí a poskytnout jí podporu proti vládnoucímu režimu, s nímž vedly válku na život a na smrt. Německá opozice byla vnitropolitická, nerozcházela se s imperialistickými cíly režimu. Požadovala, aby jí bylo zaručeno zachování Hitlerových výbojů, zejména Rakousko, Československo a kus Polska. To bylo nepřijatelné pro západní mocnosti, jež vstoupily do války právě proto, aby překazily a odčinily tuto agresi. Tento požadavek také svědčí o myšlenkové zmatenosti, neujasněnosti a nezralosti opozice, je však také svědectvím, že rozpíná-vý imperialism nebyl vlastností jen nacistického režimu, ale byl hluboko zakořeněn v myslích německého lidu, vychovávaného již po generace v přehnaném nacionálním šovinismu.

Knihy, o nichž jsem se zde zmínil, nevzbuzují mnoho nadějí a důvěry do budoucnosti. Ovšem, je docela možné že v této kategorii jsou díla docela jiného rázu, jež se mi však nedostala do ruky. Je dokonce víc než pravděpodobné, že takové spisy zde budou, ale zmíněná díla jsou varovným napomenutím, že i po válce vycházely knihy - služebníků i odpůrců Hitlerova režimu - jež buď ignorovaly vady a zločiny režimu, nebo, ač je odsuzovaly, stotožňovaly se plně nebo částečně s jeho imperialistickou a dobovačnou politikou.

A nyní je na čase se podívat, jak se válka a nacistický režim jeví v románové literatuře o válce. O tom příště.

CRITICUS.

*
* —

Vážený čtenáři,

zpoždění zaviněné opožděným dodáním strojů oproti ohlášeným termínům a především ovšem zaučováním se práci s nimi vynahradíme urychleným vydáním dalšího dvojčísla pro březen a duben, po té budeme pokračovat v pravidelném měsíčním vydávání našeho časopisu.

Naši čtenáři nám také jistě laskavě prominou některé nedostatky, jež byly zaviněny snahou urychlití zaučení se práci na strojích a nahraditi část zmeškaného času. Vynasnažíme se, aby těchto nedostatků bylo příště co nejméně. Přislíbíti jejich úplné odstranění již v příštím dvojčíslu se neodvažujeme.

M.R.

předplatné a příspěvky způsobem, k němuž se uchylují některé exilní tiskové podniky, ale plně spoléháme na dobrou vůli a pochopení naší čtenářské obce. Všechny dosavadní předplatitele prosíme, aby i nadále pravidelně přispívali na tiskový fond a aby uvážili nesnese-li jejich hospodářská situace zvýšením jejich dosavadních příspěvků. Čtenáře, kteří z liknavosti nebo z jakéhokoliv jiného důvodu dosud opomínali přispět na vydávání listu prosíme, aby přispěli nyní podle svých možností a aby tak učinili tak brzy, jak jim to je jen možné. Částka, jež sama o sobě jednotlivce nikterak nezatíží, i bude znamenat velmi mnoho, dojde-li od mnoha lidí. A všechny čtenáře a přátele prosíme, aby na Modrou revui upozorňovali v okruhu svých známých a získávali nám platící odběratele a podporovatele našeho tiskového fondu.

Při všem i obětavosti našeho redakčního a vydavatelského okruhu je konečný osud našeho listu v rukou jeho čtenářů a předplatitelů. Toto číslo Modré revue, první ve zdokonalené úpravě, předkládáme v důvodné pýše a radosti čtenářům, kteří měli list rádi i v jeho dosavadní skromné úpravě. Jsme přesvědčeni, že i oni budou potěšeni tímto pokrokem. Všem, kteří nám až dosud pomáhali, srdečně děkujeme. I oni mají na tomto pokroku svou zásluhu. Jsme přesvědčeni, že nám pomohou Modrou revui nejen zajistit, ale i ještě více zvelebit

Redakce a vydavatelstvo Modré revue

